

Geachte woordvoerders economie en energie van de vaste Kamercommissie Economische Zaken en Klimaat,

U heeft op 18 januari 2023 het debat Klimaat en Energie. Graag geeft de VNG u het gemeentelijk standpunt mee op de Warmtewet.

In uw reactie op het schriftelijk overleg van eind september heeft u in meerderheid aangegeven onze conclusie te delen dat bij warmte-infrastructuur sprake is van vitale infrastructuur en het publiek eigenaarschap van de infrastructuur in het wetsvoorstel WCW laten opnemen. Daar zijn we blij mee.

Publieke investeringen verzekeren publieke belangen

De energietransitie vraagt immers om financieel instrumentarium ten behoeve van de benodigde (voor)investeringen waarmee ook mitigatie van de onrendabele top ten behoeve van de verduurzaming wordt gerealiseerd. Door met publieke middelen te investeren in publieke infrastructuur worden publieke belangen geborgd. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat gemeenten de regie hebben in de energietransitie in de gebouwde omgeving. De juiste wet- en regelgeving dient dat te ondersteunen. Een nieuwe Warmtewet, de Wet Collectieve Warmtevoorzieningen, is daar onderdeel van. Wij steunen minister Jetten met zijn analyse in de brief van 15 juli 2022 en 21 oktober 2022 dat gemeenten de primair sturende partij moeten zijn.

Het geeft duidelijk richting en maakt meerdere modellen mogelijk, waarbij geborgd moet zijn dat de warmte-infrastructuur voor meer dan 50% in publieke handen is. Daarnaast is het een belangrijke bouwsteen om invulling te geven aan de regiefunctie van gemeenten in de energietransitie in de gebouwde omgeving.

Grote opgave in de bestaande bouw

De doelstelling voor collectieve warmte in de bestaande bouw tot 2030 is groot, ruim 70.000 aansluitingen per jaar. Collectieve warmte is tot nu toe vooral toegepast in de nieuwbouw, jaarlijks 20.000, waar je een woning koopt of huurt met daarbij toevallig een energievoorziening die collectieve warmte is.

Collectieve warmte toepassen in de bestaande bouw waar bewoners al een bestaande aardgasvoorziening hebben vereist een regiefunctie van de overheid. Dat gaat om meer dan een infrastructuur in de grond leggen waar warm water doorheen gaat. Gemeenten zijn uiteindelijk afzender van de boodschap dat in de wijk een andere energievoorziening komt en dat zal regelmatig collectieve warmte zijn.

In de bestaande bouw overgaan op een duurzame energievoorziening vraagt om het wegnemen van de onrendabele exploitatie door passend financieel instrumentarium. Dat is niet anders dan in het verleden het geval was. Tot op heden hebben verschillende overheden, rijk en gemeente, grote investeringen gedaan zonder dat daar publieke zeggenschap en sturing voor terug kwam. Gemeenten gaan graag in gesprek over hoe het rijk de beschikbare middelen doelmatig inzet waarbij wij onder andere denken aan het inrichten van een waarborgfonds voor collectieve warmte.

De behoefte van gemeenten is een publieke partner in de energietransitie die een maatschappelijke opdracht heeft. Het gaat op de warmtemarkt om lange contracten, tot aan 30 jaar. Het is anno 2022 niet te voorspellen wat in 2040 of 2051 de beste contractuele afspraken zijn. In plaats van alle hoop te vestigen op een selectiemoment aan het begin van de energietransitie, zoeken veel gemeenten een partnerschap om die transitie te ondernemen. Zodat ook nu nog onbekende hobbels en uitdagingen vanuit een gedeelde maatschappelijke missie het hoofd geboden kunnen worden (in plaats van ingewikkelde contractuele onderhandelingen gedurende die periode). Bij collectieve warmte is uiteindelijk sprake van een monopolist op collectieve warmte die 30 jaar in positie wordt gebracht. Dan wil je dat vanuit maatschappelijk oogpunt doen.

Verandering in het energiesysteem en het overgangsrecht

Het energiesysteem gaat de komende jaren ook nog sterk veranderen. Bijvoorbeeld van fossiel naar hernieuwbaar, van vooral centrale naar decentrale energievoorzieningen, en van vooral eenrichtingsverkeer naar vooral tweerichtingsverkeer.

Er gaat volop uitwisseling tussen de modaliteiten plaatsvinden in een geïntegreerd energiesysteem. Elektriciteit, warmte en hernieuwbaar gas worden aanvullend op elkaar en vormen elkaars buffer. Daarom moet de infrastructuur van warmte, net als bij aardgas, (waterstof), en elektriciteit in publieke handen zijn. We moeten als maatschappij in de nabije toekomst geen discussies krijgen over marktposities en hele dure schadeclaims als de transitie daadwerkelijk gaan plaatsvinden. Het overgangsrecht in het wetsvoorstel Wet Collectieve Warmtevoorzieningen borgt dit. Voor situaties waar warmtebedrijven eerder, dan de lopende exploitatie-afspraken, hun infrastructuur willen overdragen aan een publieke entiteit moet duidelijk zijn welke vergoedingsmethodiek gehanteerd gaat worden. Daar waar de exploitatietermijn mét bijbehorende rendementen (!) op een concessie met een sluitende business case, de afgesproken termijn heeft uitgediend, dient de infrastructuur 'om niet' te worden overgedragen aan een publieke entiteit.

De infrastructuur moet in het bezit zijn van een publieke entiteit, maar dat hoeft niet de gemeente te zijn. Uiteindelijk zal ook in het geval van publieke infrastructuur deze door private onderaannemers met kennis en kunde aangelegd worden. De warmtemarkt zal de komende jaren enorm groeien. De huidige bekende warmtebedrijven kunnen, in een aangepaste vorm, een zeer grote rol vervullen in deze groeiende warmtemarkt.

Draagvlak vraagt om zorgvuldigheid

Draagvlak bij onze bewoners voor deze transitie en specifiek de warmteoplossing, die gemeenten met bewoners bepalen, is cruciaal.

- Energie, ook warmte, is een nutsvoorziening en de infrastructuren zijn van vitaal belang. Draagvlak krijg je in een lokaal democratisch proces met inspraak.
- De energietransitie (en aardgasvrijtransitie) als geheel grijpt in tot achter de voordeur. Dit proces zorgvuldig en goed doorlopen is de basis voor bredere maatschappelijke steun voor de energietransitie als geheel. Het bedrijfsleven kan dit niet op zich nemen. Dit vraagt om publieke realisatiekracht van publieke organisaties zoals gemeenten, drinkwaterbedrijven, netbeheerders, netwerkbedrijven, afvalverwerkers en andere publieke organisaties, met steun van de overige overheden. Maatschappelijk draagvlak voor de partijen die, onderdelen van, de warmtevoorziening gaan verzorgen draagt bij aan de benodigde acceptatie.
- Draagvlak is gebaat bij een lagere energierekening. Investerings in publieke infrastructuur is goedkoper door langere termijnen en lagere te hanteren rendementseisen. Aan de overheden de taak om te voorinvesteren in een publieke vitale warmte-infrastructuur waardoor een bijdrage kan worden geleverd aan de betaalbaarheid.

Onze vragen

Met de uitdagingen die voor ons liggen hebben we u vragen de minister het volgende te verzoeken:

- Regel dat gemeenten actief bij de invulling van de wetstekst worden betrokken om snel aan de slag te kunnen gaan. Dit zal een spoedige inwerkingtreding eerder mogelijk maken en de vereiste duidelijkheid geven aan alle partijen om vertraging in de warmtetransitie en in investeringen te voorkomen. Het moet ook voorkomen dat bestaande ontwikkelingen in de wachtstand gaan staan en tijd verloren gaat.
- Het is van belang dat duidelijk wordt welk nationaal financieringsinstrumentarium beschikbaar komt zodat investeringen voor publieke warmtebedrijven mogelijk worden en zodoende geen grote gaten op de kaart komen in gebieden waar juist wel goede kansen liggen.

- De rol van netwerkbedrijven warmte dient te worden geborgd zodat ook zij een rol in de collectieve warmtevoorziening kunnen spelen.
- De energiecoöperaties/ warmtecoöperaties dienen verder in positie te worden gebracht om daarmee ook het draagvlak te kunnen vergroten.
- Versnel de ontkoppeling met de aardgasprijzen zodat overstappen op een warmtenet in de bestaande bouw voordelig is dan aardgas blijven gebruiken. De energietransitie moet de bewoner financiële voordelen opleveren.
- We zijn blij dat de minister een oplossing zoekt voor de hoge prijzen bij blokverwarming die niet onder het prijsplafond vallen. Het gaat hier immers om 700.000 huishoudens. De brief met de contouren geeft echter nog geen duidelijkheid over de hoogte van de tegemoetkoming en wanneer huishoudens dit tegemoet kunnen zien. Kan de minister hierop reageren?

Vergroten publieke realisatiekracht

Gemeenten kunnen niet investeren in de warmte-infrastructuur als het rijk niet met passende financieringsinstrumentaria komt. Voorkomen moet worden dat het rijk een deel van de rekening en aanzienlijke risico's neerlegt bij gemeenten!

Daarnaast hebben wij de voorkeur voor doelmatig financieren in plaats van het stompe instrument van subsidiëren. Een waarborgfonds voor de investeringen in warmte-infrastructuur kan bijdragen aan een doelmatige inzet van middelen, lagere kapitaalskosten en daarmee een lager warmtetarief. Door de keuze voor een meer publieke marktordening kunnen publieke entiteiten ook hun rol in warmte-infrastructuur ontwikkelen en uitbreiden. Dit betekent ook dat gemeenten kavels kunnen toewijzen aan netwerkbedrijven waardoor die een grotere rol kunnen spelen. En ook warmtecoöperaties of joint ventures met meer dan 50% publieke eigendomsbelang kunnen aangewezen worden zodat die verder tot ontwikkeling kunnen worden gebracht. Zo worden alle wijken, in kleine gemeenten of grote gemeenten, waar warmte het alternatief met de laagste maatschappelijke kosten ook over kunnen gaan op collectieve warmte.

Voer de wet snel in

De huidige (onder)aannemers hebben al aangegeven dat zij klaar zijn om samen een succes te maken van de meer publieke marktordening. Een spoedige inwerkingtreding van de WCW geeft duidelijkheid aan alle partijen en voorkomt vertraging in de warmtetransitie en wie nu werkelijk gaat investeringen. Voorkomen moet worden dat er geen grote gaten op de kaart komen in gebieden waar juist wel goede kansen liggen en bestaande ontwikkelingen in de pauzestand komen te staan.

We kunnen ons voorstellen dat dit ingewikkelde dossier bij u tot vragen leidt. Wij staan klaar in januari om deze voor u te beantwoorden al u dat wenst.

Met vriendelijke groet,

Richard van Vliet
Senior adviseur public affairs
VNG Concernstaf